

Daniel Smith

50 KNÍH,
ktoré písali
HISTÓRIU
SVETA

ULTIMO PRESS

OBSAH

Úvod XI

I. STAROVEKÝ SVET

EPOS O GILGAMEŠOVI (neznámy autor) 3

TAO TE ŤING (pravdepodobne Lao-c') 7

ILIADA (Homér) 10

EZOPOVE BÁJKY (pravdepodobne Ezop) 14

TÓRA (pravdepodobne Mojžiš) 18

UMENIE VOJNY (pravdepodobne Sun-c') 20

ROZHOVORY A VÝROKY (Konfucius) 24

ŠTÁT (ÚSTAVA) (Platón) 28

O VZNIKU ZVIERAT (Aristoteles) 32

ZÁKLADY (Euklides) 36

BHAGAVATGÍTA (pravdepodobne Vjása) 39

O UMENÍ KUCHÁRSKOM
(pravdepodobne Marcus Gavius Apicius) 43

GEOGRAPHIA (Klaudios Ptolemaios) 47

II. STREDOVEK

<i>KORÁN</i> (spolupracovníci proroka Mohameda)	53
<i>KNIHA Z KELLSU</i> (sv. Hieronym a neznámi mníši)	56
<i>DÔVERNÉ ZOŠITY</i> (Sei Šónagon)	60
<i>PRÍBEH PRINCA GENDŽIHO</i> (Šikibu Murasaki)	63
<i>MAGNA CHARTA LIBERTATUM</i>	
(arcibiskup z Canterbury Stephen Langton)	67
<i>BOŽSKÁ KOMÉDIA</i> (Dante Alighieri)	71
<i>ČIKČI</i> (Baegun)	75
<i>ZJAVENIA BOŽEJ LÁSKY</i> (Juliana z Norwichu)	78
<i>GUTENBERGOVA BIBLIA</i> (rôzni/Johannes Gutenberg)	82
<i>MADRIDSKÝ KÓDEX</i> (neznámy)	86

III. RANÝ NOVOVEK

<i>ŠTYRI KLASICKÉ ROMÁNY</i> (rôzni autori)	93
<i>KNIEŽA</i> (Niccoló Machiavelli)	97
<i>DÔMYSELNÝ RYTIER DON QUIJOTE DE LA MANCHA</i>	
(Miguel de Cervantes)	100
<i>CELÉ DIELO</i> (William Shakespeare)	104
<i>DIALÓG O DVOCH SYSTÉMOCH SVETA</i> (Galileo Galilei)	108
<i>PRINCÍPY</i> (Isaac Newton)	111
<i>O SPOLOČENSKEJ ZMLUVE (ALEBO: O PRINCÍPOCH</i>	
<i>POLITICKÉHO PRÁVA)</i> (Jean-Jacques Rousseau)	114
<i>SLOVNÍK ANGLICKÉHO JAZYKA</i> (Samuel Johnson)	117
<i>ZDRAVÝ ROZUM</i> (Thomas Paine)	122
<i>BOHATSTVO NÁRODOV</i> (Adam Smith)	126

IV. DEVÄTNÁSTE STOROČIE

<i>FAUST</i> (Johann Wolfgang von Goethe)	133
<i>VRAŽDY NA ULICI MORGUE</i> (Edgar Allan Poe)	136
<i>O SLOBODE</i> (John Stuart Mill)	140
<i>O PÔVODE DRUHOV</i> (Charles Darwin)	143
<i>PRÍHODY ZO ŽIVOTA OTROKYNE</i> (Harriet Jacobs)	147
<i>KAPITÁL</i> (Karl Marx)	151
<i>VOJNA A MIER</i> (Lev Nikolajevič Tolstoj)	154
<i>VÝKLAD SNOV</i> (Sigmund Freud)	157

V. 20. STOROČIE

<i>VŠEOBECNÁ TEÓRIA RELATIVITY</i> (Albert Einstein)	165
<i>DENNÍK ANNY FRANKOVEJ</i> (Anne Frank)	169
<i>1984</i> (George Orwell)	173
<i>DRUHÉ POHLAVIE</i> (Simone de Beauvoir)	177
<i>HLAVA XXII</i> (Joseph Heller)	180
<i>MÍKVA JAR</i> (Rachel Carson)	184
<i>PREČO NEMÔŽEME ČAKAŤ</i> (Martin Luther King ml.)	188
<i>STRUČNÁ HISTÓRIA ČASU</i> (Stephen Hawking)	192
<i>DLHÁ CESTA K SLOBODE</i> (Nelson Mandela)	196
Doslov	201
Vybraná bibliografia	203

ÚVOD

*„V knihách sa skrýva duša celej minulosti,
zreteľný, počuteľný hlas minulosti,
keď sa jej telo a hmotná podstata
úplne rozplynuli ako sen.“*

— Thomas Carlyle,
The Hero as a Man of Letters (1841)

Čo je to kniha? Technicky sa dá povedať, že je to akýkoľvek súbor vytlačených strán, ktoré sú pevne spojené k sebe v obale. Čo však potom všetky tie knihy, ktoré môžete čítať na svojom elektronickom zariadení? A čo tie starodávne texty možno napísané na kamennej tabuľke alebo dokonca na kostiach obetného zvierťa? Máme bohatú literárnu históriu, ktorá siaha hlboko pred technológiu, ktorá nám dala papier, nehovoriac o prostriedkoch na viazanie papiera a prípravy obalu. Lepšie je teda osvojiť si oveľa širšiu definíciu – kniha je písané dielo beletrie alebo literatúry faktu vytvorené so zámerom, aby si ho prečítali iní. To, na akom materiáli bola pôvodne vytvorená, je sotva dôležité.

Samozrejme, sme jediný druh, ktorý vytvára knihy: objekt, ktorý obsahuje myšlienky a predstavivosť svojho autora alebo autorov.

Kniha má jedinečné postavenie ako symbol ľudskej kultúry a civilizácie. Je to nádoba na delenie sa o príbehy, na šírenie vedomostí, skúmanie povahy nášho výnimočného druhu a predstavovanie si, čo sa nachádza za hranicami nášho známeho sveta. Ako hovorí Carlyle, knihy v konečnom dôsledku poskytujú neoceniteľný a súhrnný záznam o tom, čo znamená byť človekom. Niekedy nám dokonca môžu poskytnúť okno k božskému. Ako raz napísal Jorge Luis Borges: „Raj som si vždy predstavoval ako akúsi knižnicu.“

Táto kniha obsahuje odborne zostavený zoznam päťdesiatich najvplyvnejších kníh všetkých čias, pričom každú z nich dáva do historického kontextu jej vzniku. Od starovekých prelomových diel, ako sú Epos o Gilgamešovi a Iliada, cez posvätné texty a práce postavené na filozofických úvahách Konfucia a Platóna, vedecké traktáty, historické „prvotiny“ (napríklad prvá tlačená kniha) a kultúrne literárne počiny s trvalým vplyvom (diela Shakespearea, Cervantesa a Josepha Hellera). Ide o knihy, ktoré nie sú len produktmi daných spoločností, ale aj dôležitými textami pri formovaní týchto civilizácií.

Tento výber však nie je oslavou literárneho kánonu a opätovným potvrdením, že práve toto sú tie naj knihy z minulosti. Nenájdete v ňom diela Jane Austen či Dickensa ani Melvilla či Dostojevského, alebo Garcíu Márqueza. Je v ňom Shakespeare, Cervantes a Tolstoj, ale nie preto, že by boli niekým „lepším“ ako tí ostatní. Cieľom tejto zbierky je skôr vybrať knihy, ktoré odrážajú tok ľudských dejín – väčšinou náš pokrok, ale príležitostne aj náš úpadok. Väčšina to nielen odráža, ale aj sama zmenila naše myslenie a spôsob života, takže nejde len o symboly dejín, ale o samotných činiteľov. Už zo samotnej definície vyplýva, že sú to „dôležité“ diela a v širšom kritickom ponímaní aj „veľké“ diela. Táto kniha sa však nezaobera tým, ktoré diela sú najväčšie zo všetkých – existuje veľa iných zborníkov, ktoré sa na to pokúšajú prísť, a želám im, aby sa im to podarilo.

Takýto výber je nevyhnutne veľmi subjektívny. Je to proces, ktorý rovnako definuje to, čo sa vynechá, ako aj to, čo sa vyberie. Pri výbere päťdesiatich titulov môžeme len dúfať, že sa nám podarilo

trochu načrieť (aj to len malou lyžičkou) do obrovského kotla literatúry za celú jej históriu. Preto by bolo hlúpe, keby sme si nárokovali na akékoľvek definitívy. Namiesto toho hráme literárnu hru. Ktoré z päťdesiatich diel sú nesporné? Ktoré zaberajú miesto iným, zaslúženejším dielam? Každý bude mať vlastné predstavy. Nakoniec nezáleží na tom, či sa všetci zhodneme. Dôležitejšie je, že sa týmito otázkami zaoberáme, lebo tak možno spoznáme nejaké neznáme diela, vrátíme sa k niektorým starým obľúbeným a počas tohto procesu získame nové poznanie a potešenie.

Knihy sú skvelé. Sú stavebnými kameňmi našej kolektívnej identity. Sú pamätníkmi našej civilizácie. Sú bránami do nových svetov. Nemôžeme ich preskúmať dostatočne. Carl Sagan to elegantne zhrnul takto: „Cez tisícročia autor hovorí jasne a ticho vo vnútri vašej hlavy, priamo k vám. Písanie je azda najväčším z ľudských vynálezov, ktoré spájajú ľudí, čo sa nikdy nepoznali, občanov vzdialených epoch. Knihy lámú okovy času. Kniha je dôkazom, že ľudia sú schopní skutočnej mágie.“

NÁZOV: EPOS O GILGAMEŠOVI

AUTOR: NEZNÁMY

3. TISÍCROČIE PRED N. L.

Epos o Gilgamešovi, dlhá básnická skladba, ktorá rozpráva o dobrodružstvách Gilgameša, kráľa starovekej sumerskej civilizácie sústredenej v okolí dnešného Iraku a Sýrie, sa všeobecne považuje za prvé známe beletristické dielo na svete. (Historické záznamy naznačujú, že kráľ s týmto menom skutočne existoval a pravdepodobne vládol začiatkom tretieho tisícročia pred n. l.) Zachovalo sa približne 3 200 riadkov textu, o ktorom sa predpokladá, že tvorí asi 80 až 90 percent pôvodného originálu. Jeho vznik je datovaný približne do druhej polovice tretieho tisícročia pred n. l., čím možno Gilgameša právom považovať za prvý veľký počin v dejinách literatúry – pôvodné majstrovské dielo imaginatívneho myslenia, ktoré sa zachovalo v písomnej podobe.

Samotný príbeh je celkom zábavný a fascinujúci. Gilgameš, opísaný ako z jednej tretiny človek a z dvoch tretín božstvo (jeho matka

Ninsun je bohyňa a otec obyčajný smrteľník), je kráľom Uruku, žiarivého, hradbami obohnaného mesta v južnej Mezopotámii. Je obrovský a silný, ale aj dosť rozmarný, vládne a dominuje nad mužmi Uruku svojou športovou zdatnosťou a za svoje právo považuje zblížovanie sa s cudzími ženami, najmä mladými nevestami. Jeho nevhodné správanie vzbudzuje u občanov nevôľu a sťažujú sa bohom, preto mu bohyňa Aruru stvorí z hlíny spoločníka – kamaráta obra menom Enkidu. Predpokladá, že Enkidu ho udrží v správnych medziach.

Enkidu má živočíšnu povahu, ale tiež ľudskú inteligenciu. Keď sa však zapletie do dlhšieho sexuálneho vzťahu s človekom (chrámovou prostitútkou menom Šamhat; o pohlavnom styku sa píše, že trval celý týždeň či podľa niektorých výkladov dokonca dva), zvieraťá Enkida zapudia a stane sa úplne človekom. Je vyhnaný zo svojho starého sveta, a tak sa ženie do nového, často komplikovanejšieho. Jeho nová morálka ho vedie k tomu, aby spochybnil Gilgamešovo správanie, a tak dvojica zápasí v divokom súboji. Na jeho konci však uzavrú priateľstvo a potom spoločne zažívajú rôzne dobrodružstvá.

Istý čas po súboji sa dvojica vyberie do cédrového lesa, aby vzala niektoré z jeho posvätných stromov po tom, čo zabila ich obávaného ochrancu, netvora zvaného Humbaba Hrozný. Neskôr bohyňa Ištar vyjadrí svoju túžbu po Gilgamešovi, ale on ju odmietne, preto ohrdnutá bohyňa naňho zošle Nebeského býka, aby sa mu neľútostne pomstil, ak ju bude aj naďalej odmietať. Gilgamešovi a Enkidovi sa však podarí šelmu zabiť. Smrť Humbabu a býka vyvolá hnev bohov, ktorí Enkida potrestajú zdĺhavým a vyčerpávajúcim umieraním na lôžku počas dvanásťdňovej choroby.

Zničený stratou svojho priateľa a odhodlaný uniknúť podobnému osudu sa Gilgameš snaží od ľudí, ktorí prežili veľkú potopu, zistiť tajomstvo večného života. Aby sa k nim dostal, musí sa vydať na dlhú a nebezpečnú cestu. Je to však zbytočné, pretože sa dozvedá, že smrť je nevyhnutná. Gilgameš umiera, pravdepodobne na starobu (hoci to nie je výslovne uvedené), skôr ako sa príbeh končí, a obyvatelia Uruku oplakávajú odchod svojho vládcu.

Epos o Gilgamešovi obsahuje mnohé z obrazov, ktoré sa stali základnými prvkami klasických hrdinských eposov a možno najevidentnejšie slúžia ako predloha pre Homérovu *Iliadu* (v neposlednom rade ozveny Enkida v postave Patrokla) a *Odyseu*. Mnohí učenenci tiež tvrdia, že *Gilgameš* má niektoré spoločné prvky s *Bibliou*.

Príbeh Enkida – muža stvoreného z hliny – a jeho „vyhnania“ z jeho prirodzeného domova po tom, čo ho „pokúšala“ žena (Šamhat), má zjavné paralely s príbehom Adama a Evy a ich vyhnania z raja. Ale možno ešte nápadnejšia je Gilgamešova návšteva Utnapištima a jeho ženy pri hľadaní tajomstva večného života. V tejto epizóde Utnapištim hovorí, ako boh Enlil zoslal na svet veľkú potopu ako trest za ľudské zlyhania. Utnapištima však varoval iný boh, ktorý mu povedal, aby si pripravil loď, ktorá by ho s jeho rodinou a so semenami všetkého živého odviezla do bezpečia. Keď nastáva potopa, z celého ľudstva sa zachránia len tí, ktorí sú na palube lode. Tá nakoniec zakotví na vrchole hory a vtedy Utnapištim vypustí niekoľko vtákov (vrátane holubice), aby hľadali suchú zem. Až na niekoľko zmien v názvoch ide o takmer identický príbeh, ako je ten o Noemovej arche, ktorý sa nachádza v biblickej knihe *Genezis*. Nie je jasné, či sa *Epos o Gilgamešovi* stal zdrojom príbehu o Noemovi, alebo oba príbehy jednoducho odrážajú spoločnú tradíciu rozprávaných príbehov.

Literárna história *Gilgameša* je takmer rovnako fascinujúca ako príbeh, ktorý epos rozpráva. Pôvodne išlo o súbor sumerských básní napísaných klinovým písmom okolo roku 2100 pred n. l., pričom úplnejšia verzia, ktorú poznáme dnes, pochádza od Babylončanov, ktorí ju napísali v akkadskom jazyku na dvanásť kamenných tabuliek okolo rokov 1200 až 1000 pred n. l. Avšak približne po roku 600 pred n. l. sa *Gilgameš* stal z veľkej časti stratenou klasikou. Potom, v 50. rokoch 18. storočia, tím archeológov pod vedením Britov objavil počas vykopávok na mieste starovekej knižnice v Ninive, neďaleko dnešného Mósulu v Iraku, veľké množstvo popísaných tabuliek. Tieto relikvie boli náležite zaslané do Britského múzea.

Po niekoľkých rokoch múzeum požiadalo dobrovoľníka – rytca bankoviek Georgea Smitha, ktorý ukončil školu vo veku len 14

rokov (hoci už vtedy ho fascinovala asýrska história a kultúra) –, aby pomohol analyzovať úlomky, ktoré ležali nepreskúmané v sklade. Počas desiatich rokov, v 60. a 70. rokoch 19. storočia, sa mu podarilo preložiť niekoľko z nich, a tak opäť sprístupniť tento epos svetu. Na tom, že svet so svojím prvým veľkým literárnym dielom znova spojil nadšený amatér, a nie nejaký významný literát, bolo niečo poeticky elegantné.

GEORGEOV OBJAV

Či si George Smith plne uvedomil rozsah toho, čo dokázal, nie je isté, vzhľadom na to, že zomrel počas študijnej cesty do Aleppa v roku 1876, keď mal iba tridsaťšesť rokov. Veľká časť jeho vlastného nadšenia okolo fragmentov, ktoré rozlúštil, sa viazala k jeho presvedčeniu, že potvrdzujú pravdivosť knihy *Genesis*. Keď čítal o veľkej potope, ktorá skoncovala s ľudstvom, pričom sa zachránil len jeden človek a jeho rodina, vraj od radosti vyskočil zo stoličky a nadšene pobehoval po svojej pracovni v múzeu. Keď o svojom objave prehovoril pred členmi Spoločnosti biblickej archeológie, v publiku sedel aj William Gladstone, vtedajší predseda vlády, a Smithove objavy sa dostali na titulky novín po celom svete.

IV

DEVÄTNÁSTE STOROČIE

NÁZOV: FAUST

AUTOR: JOHANN WOLFGANG VON GOETHE

1808/1832

.....

Faust, tragická dráma v dvoch častiach, je mnohými považovaná za najväčšie literárne dielo napísané v nemeckom jazyku. Johann Wolfgang von Goethe ho písal počas šesťdesiatich rokov a skúma v ňom, aké kompromisy je hlavný hrdina ochotný urobiť pri hľadaní pozemského uspokojenia. Ako také sa stalo akousi univerzálnou alegóriou. V podstate ide o skúmanie otázky, ktorú núka Evanjelium podľa Matúša (16, 26): „Čo dobré človeku prinesie, ak získa celý svet, ale príde o svoju dušu?“

Prvá časť *Fausta* sa začína stávkou medzi Bohom a démonom Mefistofelom. Ten tvrdí, že dokáže zvieť z cesty cnostného Fausta, človeka, ktorý chce pochopiť všetko, čo sa dá spoznať. Samotného *Fausta* čoraz viac frustruje, že podľa svojej mienky nedosiahol vo svojom hľadaní dostatočný úspech. V skutočnosti uvažuje o samovražde, keď ho od jeho plánu odradí zvuk kostolných zvonov. Vyberie sa na prechádzku do mesta, kde stretne pudlíka, ktorý ho nasleduje až domov, kde sa ukáže jeho pravá identita – je to Mefistofeles. Dvojica potom uzavrie osudovú dohodu.

Ak Mefistofeles dokáže splniť Faustove pozemské túžby tak, že dosiahne stav, keď si zaželá zostať v danom okamihu a nebude cítiť nutkanie hľadať ďalej, potom si môže démon vziať jeho dušu. Medzi láskavosti, ktoré Mefistofeles poskytuje, patrí aj pomoc Faustovi pri uchádzaní sa o susedku Gretchen (niekedy sa jej meno uvádza aj ako Margaret), ktorá ho priťahuje, tým, že ju začaruje. Lenže tento vzťah (ak sa to tak dá nazvať) sprevádzajú nešťastia: vyústi do smrti Gretcheninej matky, jej brata a jej nemanželského novorodeniatka (ktoré utopí, čo vedie k jej odsúdeniu za vraždu). Faust sa ju s pomocou démona pokúša vyslobodiť z väzenia, ale Gretchen už vidí,

aký v skutočnosti je, a tak ho odmietne a sama sa ponúkne na Boží súd.

Druhá časť je dosť odlišná – v nej sa Faust dostáva do rôznorodých okolností a v sérii nesúvisiacich dobrodružstiev sa vydáva naprieč časom. Pri hľadaní spokojnosti sa ocitne na dvore cisára Svätej ríše rímskej a navštívi staroveké Grécko (kde sa mu zapáči Helena Trójska), potom bojuje vo vojne za cisára a následne vybuduje obchodné impérium. Keď v starobe príde smrť, je Faust rozčarovaný svetom, ale nájde istú formu nebeskej spásy vďaka svojmu nepoľavujúcemu úsiliu o pravdu a poznanie a vďaka svojej neochvejnej viere, že existuje niečo vznešenejšie než on sám.

STRETNUTIE NA KRIŽOVATKE

Jedna z najkurióznějších faustovských legiend sa viaže k Robertovi Johnsonovi, skvelému bluesovému hudobníkovi, ktorý zomrel v roku 1938 ako dvadsaťsedemročný. Traduje sa, že mladý Robert, ktorý žil na plantáži v Mississippi, túžil stať sa virtuóznym gitaristom. Raz v noci dostal inštrukcie, aby sa so svojou gitarou vybral na miestnu križovatku, kde stretol diabla v ľudskej podobe, ktorý mu gitaru naladil a potom ju Robertovi vrátil. Po tomto diabolskom zásahu bol Robert až do svojej smrti o niekoľko rokov neskôr z nejasných príčin uznávaný ako majstrovský gitarista. Aj keď je to stará historka, je dôkazom našej pretrvávajúcej fascinácie faustovským mýtom.

Legenda o Faustovi sa vpečatila do kultúry v 16. storočí – príbeh o mužovi, ktorý zapredá svoju dušu diablovi výmenou za poznanie a potešenia počas svojho života na zemi. Za skutočnú inšpiráciu príbehu sa často považuje Johann Georg Faust, nemecký

NÁZOV: VOJNA A MIER**AUTOR: LEV NIKOLAJEVIČ TOLSTOJ****1869**

Vojna a mier, jeden z najlepších románov svetovej literatúry, rozpráva príbeh niekoľkých šľachtických rodín, ktoré sa prispôsobujú životu v Rusku v rokoch pred a po napoleonskej invázii v roku 1812. Tolstoj o svojej knihe povedal, že to „nie je román, ešte menej je to báseň a ešte menej historická kronika“. Dielo je však napísané realistickým štýlom a obsahuje prvky všetkých troch. Ide o štúdiu sveta, ktorý sa mení, epického rozsahu a plné existenciálnej úzkosti. Tolstoj prostredníctvom rozsiahleho počtu postáv skúma, ako jednotlivci reagujú pod tlakom vojny, politických a sociálnych otrasov a duchovnej neistoty. Aj po jeden a pol storočí od svojho vydania je stále monumentálnym literárnym dielom, ktoré hovorí o ľudskom stave a o tom, ako môžeme stúpať a klesať tvárou v tvár neistému svetu. „Využite chvíle šťastia,“ píše na jednom mieste, „milujte a buďte milovaní! To je jediná skutočnosť na svete, všetko ostatné je bláznovstvo.“

Tolstoj sa narodil v roku 1828, len niekoľko rokov po udalostiach, o ktorých rozpráva. Narodil sa v šľachtickej rodine a v mladosti žil neviazaným životným štýlom. V roku 1851 naňho doľahli dlhy

z hazardných hier, tak vstúpil do armády, s ktorou bojoval v krymskej vojne a zažil takmer rok trvajúce obliehanie Sevastopola.

Hoci si za svoju vojenskú službu vyslúžil uznanie, zážitky ho hlboko traumatizovali. Keď opustil armádu a vydal sa na rozsiahle cesty po Európe, vo svojich názoroch sa postupne radikalizoval, čo pramenilo v jeho fundamentalistickom kresťanskom presvedčení. Začal spochybňovať legitimitu vlády, zastával rôzne anarchisticke názory a bol známym pacifistom a zástancom nenásilia. Nie menej významná osobnosť ako Gándhí o ňom povedal, že „svoj život zasvätil tomu, aby sa metóda násilia na odstránenie tyranie alebo zabezpečenie reforiem nahradila metódou neodporovania zlu. Nenávisť vyjadrenej násilím by čelil láskou vyjadrenou prostredníctvom vlastného utrpenia.“ Aj keď v čase písania *Vojny a mieru* niektoré z týchto názorov ešte len naplno skúmal, predsa len bol veľmi vzdialený od rýchlo žijúceho mladého šľachtica z čias pred vstupom do armády.

ANNA KARENINA

V protiklade k tomu, čo si myslí celý svet, Tolstoj za svoj skutočný prvý román nepovažoval *Vojnu a mier*, ale *Annu Kareninu*, ďalší mnohostranný epos zasadený do ruskej cárskej spoločnosti 19. storočia. Román je tiež uznávaný ako vrchol svetovej literatúry – ide o psychologicky pútavú drámu naplnenú zmyslom pre univerzálnu pravdu. Ako poznamenal anglický básnik a kritik Matthew Arnold: „*Annu Kareninu* nemáme brať ako umelecké dielo, máme ju brať ako kus života.“

Román sa začína v Petrohrade v roku 1805, keď Napoleonova nadvláda nad západnou Európou začínala na Východe biť na poplach. Kniha je v istom zmysle príbehom stretu kultúr, dvoch

veľkých civilizácií pod nadvládou protikladných vodcov: Napoleona a cára Alexandra. Dej sa začína príznačne na večierku spoločenskej hostiteľky, typickej predstaviteľky usporiadanej, civilizovanej spoločnosti. Netrvá však dlho a ukáže sa, že mnohé postavy knihy nie sú ničím iným ako len plávajúcimi troskami, ktoré vyplavil príliv dejín. Podľa vlastných slov Tolstého: „Každý ich čin (veľkých ľudí), ktorý sa im zdá byť aktom ich vlastnej slobodnej vôle, nie je v historickom zmysle vôbec slobodný, ale je v područí celého priebehu predchádzajúcich dejín a predurčený večnosťou.“

Román skúma príbehy takmer šesťsto postáv zo všetkých spoločenských vrstiev – od civilistov cez vojakov, sedliakov až po panstvo. Najznámejšie sú však postavy z vyšších kruhov. Hlavným hrdinom je Pierre Bezuchov, bohatý, ale spoločensky neohrabaný nemanželský syn grófa (túto postavu Tolstoj sčasti založil na sebe), ďalšími postavami sú knieža Andrej Bolkonskij, jeho najlepšie priateľ, ktorý opúšťa rodinu, aby bojoval proti Napoleonovi, a Nataša Rostovová, láskavá a krásna dcéra zo šľachtickej rodiny, ktorá sa zblíži s Pierrom aj s Andrejom. Pre ruských čitateľov sa román stal súčasťou národnej psychiky. Príbeh konečnej porážky útočníka zo Západu, ktorý vyvrcholil v nešťastnej bitke pri Borodine, tak evokujúco opísanej Tolstým, ovplyvňuje ruské sebavedomie dodnes. Počas druhej svetovej vojny bola kniha distribuovaná sovietskym vojakom, z ktorých mnohí boli údajne viac dojatí jej opismi vojny ako bojmi, ktorých sa sami zúčastňovali.

Ak chce človek pochopiť pozadie večného napätia medzi Východom a Západom, *Vojna a mier* nie je zlým začiatkom. Kniha si však na základe svojej univerzálnosti rýchlo získala obdivovateľov aj ďaleko od ruských hraníc. Obsahuje 361 kapitol a opisuje život v celej jeho nádhere, od plesových sál až po bojové polia. Bolo by ťažké čítať ju a necítiť spojitosť aspoň s niektorými udalosťami. Ako raz povedal Henry James o Tolstom, bol to „netvor pripútaný k svojej veľkej téme – životu“.

„Dejiny sú životom národov a ľudstva,“ napísal Tolstoj. „Zachytiť a vyjadriť slovami, priamo opísať život ľudstva alebo dokonca jedného národa sa zdá byť nemožné.“ A predsa sa mu to nejako podarilo.

NÁZOV: DENNÍK ANNY FRANKOVEJ**AUTORKA: ANNE FRANK****1947**
.....

Denník mladého dievčaťa (všeobecne známy aj ako *Denník Anny Frankovej*) je skutočný denník dievčaťa menom Annelies Marie Frank, dospievajúcej dcéry nemeckej rodiny žijúcej v Amsterdame počas druhej svetovej vojny. Je napísaný dojímavým tónom a rozpráva príbeh Anne a jej rodiny, ktorá sa dva roky vyhýbala zajatiu okupačnými nacistickými silami a žila v prístavbe pripojenej k priestorom otcovho podniku. To, že poznáme tragický osud, ktorý Anne a jej blízkych čakal, dodáva denníku emotívnu silu, v literatúre dvadsiateho storočia pravdepodobne neprekonanú.

Anne mala len štyri roky, keď sa jej rodičia rozhodli presťahovať rodinu z Frankfurtu do Amsterdamu po tom, čo Hitler pevnejšie zovrel Nemecko. Frankovci si ako židia dobre uvedomovali rastúcu vlnu antisemitského prenasledovania a dúfali, že v Holandsku nájdu bezpečie. Otto, Annin otec, založil úspešnú firmu, ktorá obchodovala s pektínom, želírovacím prostriedkom používaným v potravinárskej výrobe. Nádej rodiny, že sa jej podarí uniknúť Hitlerovi, sa však rozplynula, keď v roku 1940 došlo k obsadeniu Holandska.

V lete 1942 židov deportovali do koncentračných táborov. V júli toho istého roku bola Annina staršia sestra Margot povolaná plniť si „pracovnú povinnosť“ do Nemecka. Bol to varovný výstrel, ktorý podnietil Anniných rodičov k akcii. Rodina sa okamžite ukryla v prístavbe Ottovho podniku, ktorej dvere zakrývala knižnica. Pomáhala im malá skupina dôverníkov, ktorí ich zásobovali potravinami a inými dôležitými vecami. Napriek tomu, že vo firemných priestoroch boli počas celého pracovného týždňa zamestnanci, Frankovci dokázali svoj exil za knižnicou úplne utajiť.

Anne si časom všimla, že zatiaľ čo iní preukázali hrdinstvo v boji, pomocníci rodiny ho každý deň dokazovali svojou náklonnosťou a dobrou náladou. Keď 12. júna 1942 dostala na svoje trinásťte narodeniny károvaný červený zápisník, začala ho používať

ako denník. Zápisy sa začínajú v tento deň, pričom Anne sa rada so všetkým zveruje. Napísala, že namiesto spoločníka, ktorému by sa mohla so všetkým zveriť, sa kniha stane zdrojom opory a útechy.

POVINNOSŤ UVAŽOVAŤ

Denník Anny Frankovej je pravdepodobne najznámejším z rozsiahleho množstva písomných diel súvisiacich s holokaustom. Každý rok sa objavujú a publikujú nové priame svedectvá o tejto hrôze. V roku 1986 dostal Elie Wiesel Nobelovu cenu za literatúru, ktorého preslávili práve jeho pamäti s názvom *Noc*, vydané v roku 1960. Nobelov výbor ho označil za „posla ľudstva, jeho poslanstvo je poslanstvom mieru, zmierenia a ľudskej dôstojnosti“. Primo Levi, rodený Talian, ktorý prežil Osvienčim, vydal v roku 1947 svoje vlastné svetoznáme spomienky s názvom *Je to človek?* a neskôr varoval, že udalosti zo 40. rokov 20. storočia sa môžu zopakovať. „Z tohto dôvodu,“ povedal, „je povinnosťou každého človeka uvažovať nad tým, čo sa stalo.“

V priebehu mesiacov a rokov sa stala záznamom nielen o Anninej existencii v prístavbe, ale aj o jej vnútornom živote. Písala o ďalších ľuďoch, s ktorými sa delili o úkryt, aby unikli nacistom – o Van Pelsovcoch, Hermannovi (obchodnom partnerovi jej otca), Auguste (jeho manželke) a Petrovi (ich synovi) a neskôr o zubárovi Fritzovi Pfefferovi. Pre Anne bol príchod týchto nových ľudí spočiatku skúškou, a to aj preto, že sa musela deliť o izbu s Petrom, ktorý bol v podobnom veku ako ona. Jej denníkové záznamy vydávajú svedectvo o jej vzťahoch – o jej blízkosti k otcovi, o relatívnom odstupe s matkou a o veľkej náklonnosti k sestre. Venuje sa obrovskému

množstvu tém, ale najvýraznejšie z nich vystupuje Anne ako obyčajné dievča čeliace výzvam prechodu z detstva do obdobia dospievania v tých najneobyčajnejších podmienkach.

Medzi mnohými vedľajšími zápletkami je aj jej rozvíjajúci sa vzťah s Petrom, s ktorým sa veľmi zblíži, kým sa postupne opäť rozídu. Na Štedrý večer v roku 1943 sa mu zverila, že rok a pol trvajúce väzenie si vyberá svoju daň. Hovorila o svojej túžbe jazdiť na bicykli, tancovať, pozeráť sa na svet a „cítiť sa mladá a vedieť, že som voľná“. Uvedomuje si však, že ľútosťou nad sebou samou nič nezíska. „Kam by nás to priviedlo?“ pýta sa žalostne. V marci 1944 už Annine denníkové záznamy tvorili významný celok, keď si v rozhlase vypočula vyhlásenie člena holandskej exilovej vlády v Londýne. Minister oznámil, že po skončení vojny plánuje zhrmaždiť denníky a iné osobné záznamy o nemeckej okupácii. Anne sa rozhodla prepísať a upraviť svoj existujúci denník s ohľadom na tento zámer a vytvorila celky, ktoré poznáme pod označením *verzia A* a *verzia B*. Myšlienka, aby denník slúžil širšiemu účelu, sa jej zapáčila, pretože snívala o tom, že sa stane slávnou spisovateľkou a novinárkou. V tomto štádiu sú všetky záznamy v denníku adresované „Kitty“, denník je teraz plne personifikovaný ako dôverník. Posledný záznam v denníku je datovaný 1. augusta 1944. Len o tri dni neskôr bol ich úkryt objavený a jeho obyvatelia zatknutí.